

DIDAKTIČKI PROBLEMI VISOKOŠKOLSKE VOJNE NASTAVE

Tekuća reforma vojnog školstva inicira mere za podizanje kvaliteta nastavne tehnologije — u skladu sa ulogom, mestom i funkcijom visokoškolske nastave. Kvalitativne promene u nastavnim planovima i programima ne bi mogle dati željene vaspitno-obrazovne rezultate i osigurati visok nivo nastavnog rada ukoliko, uporedo s tim, ne bi došlo do adekvatnih promena i usavršavanja organizacije i metodike izvođenja nastave. Otuda je veoma aktuelno i značajno osvetljavanje metodičkih problema i karakteristika visokoškolske vojne nastave.

DIDAKTIČKE SPECIFIČNOSTI VISOKOŠKOLSKE VOJNE NASTAVE

Visokoškolska vojna nastava implicira ne samo visok naučno-stručni već i didaktičko-metodički nivo. Njene didaktičko-metodičke specifičnosti proizlaze iz nivoa sadržaja, osobina i dužnosti (za koje se osposobljavaju) polaznika. Visokoškolski nastavni planovi i programi, u suštini, obuhvataju vrhunska znanja do kojih se došlo u odgovarajućim naučnim disciplinama. Takva njihova dimenzija i suština upućuju ne samo na učenje i memoriranje činjenica već, pre svega, na studiranje i dublje ulaženje u programsku materiju. Polaznik je, dakle, pretežno upućen na proučavanja i istraživanja u oblasti svoje struke, a manje na učenje u školskom smislu reči. Učesnici u nastavi — slušaoci i pitomci — moraju ovladati maksimumom znanja iz svoje struke, a to pretpostavlja proučavanje obimne literature i korišćenje izvornih materijala, jer udžbenici, priručnici, skripta, pravila i sl. ne mogu pokriti sve dimenzije visokoškolskih programskih sadržaja. Oni moraju ne samo da usvoje obimnu naučnu materiju već i da se kritički, stvaralački odnose prema saznanjima do kojih se došlo u okviru discipline koja se studira. Stoga polaznik

u izučavanju nastavnog gradiva mora, po prirodi stvari, biti što samostalniji i kreativniji. Studiranje, a ne učenje, i to maksimalnim samostalnim radom mora biti metodička karakteristika u realizaciji programske materije u svakoj visokoj školi, pa i u vojnoj. Bez takve didaktičko-metodičke orijentacije ne može biti govora o studiranju i sticanju visoke stručne spreme.

Međutim, i studiranje je u širem pedagoško-psihološkom smislu učenje, ali učenje na višem nivou, izraženo u individualnom proučavanju i poniranju u naučnu građu. No, za razliku od učenja, studiranje podrazumeva i nešto više, a to je dolaženje do objektivno novih naučnih saznanja primenom odgovarajuće naučnoistraživačke i studijske metodologije u toku nastavnog rada. Sinteza nastavnog i naučnog rada upravo i čini jednu od osnovnih karakteristika visokoškolske nastave. Samim tim, samostalnim studiranjem i usvajanjem teorijskih i praktičnih znanja, veština i navika u domenu svoje struke i osposobljavanjem za njihovu praktičnu primenu, polaznici objektivno postaju subjekti i aktivni činioци nastavnog procesa i nastavnog rada. Prema tome, principi: maksimalno samostudiranje, aktivan odnos prema programskoj materiji, sinteza naučnog i nastavnog rada moraju da budu neprestano prisutni u visokoškolskoj nastavnoj praksi. Njihovim realiziranjem najuspešnije se ostvaruje kako obrazovna tako i formativna i vaspitna funkcija nastave, odnosno formiraju naučni, socijalni, ideološko-politički, moralni i drugi stavovi polaznika i razvijaju njihove psihofizičke sposobnosti. Ovim se, svakako, ne isključuje već, naprotiv, podrazumeva primena svih naučno utvrđenih didaktičkih principa, ali prilagođenih totalnoj stvarnosti visokoškolske nastave.

Međutim, ostvarivanje načela samostudiranja, samoaktivnosti i dr. pretpostavlja aktivnu ulogu nastavnika u visokoškolskoj nastavi. Ukoliko u nastavnom radu ne bi bili, na odgovarajući način, maksimalno angažovani i polaznici i nastavnici, ako bi se načela samostudiranja, samoaktivnosti i dr. shvatili kao aktivnost samo pitomaca i slušalaca, a pasivnost nastavnika, nastava bi se neminovno degradirala na stepen auto-didaktizma, što bi uslovalo njene slabe rezultate. No, aktivnost i angažovanje nastavnika u nastavi treba da dođe do izražaja, pre svega, u stvaranju optimalnih uslova za samostalan, studijski rad pitomaca i slušalaca. Načelno, svaki polaznik treba da uradi i nauči ono što može sam. U skladu s tim, nastavnik u nastavnom procesu treba najviše da ispolji svoju aktivnost kao organizator, usmerivač, konsultant i verifikator rezultata studijskog rada i učenja polaznika, a mnogo manje kao prenosilac gotovih znanja, informator, predavač. Takvom funkcijom nastavnika objektivno omo-

gućuje polaznicima da umesto objekta nastavnog procesa budu neprestano njegov subjekt, da vlastitim intelektualnim i psihofizičkim naporima dolaze do novih znanja, veština i navika.

Izneta didaktičko-metodička orijentacija čini, u stvari, jednu od osnovnih pretpostavki osavremenjivanja visokoškolske vojne nastave. Međutim, to implicira i odgovarajuću organizacionu i metodičku morfologiju, savremenu materijalno-didaktičku osnovu nastave i adekvatnu stručnu i pedagošku kulturu nastavnika. Ukazaćemo na neke momente u vezi s ovim pretpostavkama.

a) *Organizaciona morfologija*. S obzirom na to da težište aktivnosti u visokoškolskom nastavnom radu treba da bude na polaznicima, samim tim i oblici organizacije nastavnog rada moraju biti takvi da to praktično omogućuju. Tu, pre svega, spadaju: *mentorstvo, konsultacije, nastavne diskusije, samostalne vežbe, individualna stručna praksa, individualni istraživački rad polaznika i dr.* Radi se, dakle, o oblicima individualne nastave i nastavnog rada u kojima u najvećoj meri dolazi do izražaja direktna nastavnikova saradnja i njegova individualna pomoć polazniku, s jedne, i do maksimuma polaznikov samostalan rad i individualan tempo studiranja, savlađivanja i usvajanja nastavne materije, s druge strane. Individualnim oblicima organizovanja nastave stvaraju se, u suštini, optimalni uslovi kako za samostalan rad, samoaktivnost (auto-akciju), samoobrazovanje polaznika, tako i za saradnju između njih i nastavnika (ko-akciju). Time se ostvaruju i najpovoljniji uslovi za osamostaljivanje polaznika u radu, najcelishodnije skraćivanje vremena između usvajanja znanja, veština i navika i njihove praktične primene. Navedenim oblicima nastave omogućuje se i najuspešnije realizovanje didaktičkih postulata o kojima je bilo reči, kao i racioniranje nastavnog rada. Oni isto tako pružaju najšire mogućnosti za individualiziranje nastavnih metoda, nastavnih sredstava, pa i nastavnih sadržaja. Nastavnik se u procesu tako organizovane nastave nalazi pretežno u ulozi usmerivača, konsultanta i sl., a polaznik — osnovnog nosioca rada na savlađivanju gradiva, odnosno usvajanju znanja, veština i navika. Polaznik samostalno posmatra, eksperimentiše, istražuje, praktično radi, i u tom procesu formira svoje mišljenje, sudove i poglede, a nastavnik pri svemu tome ima samo usmeravajuću ulogu. Individualni oblici nastave i nastavnog rada predstavljaju najadekvatniji način i put prerastanja obrazovanja u samoobrazovanje.

Mentorstvo je jedan od imanentnih oblika individualne saradnje između nastavnika i polaznika u visokoškolskoj nastavi. Nastavnik kao mentor (rukovodilac, voditelj) uvodi polaznika (pitomca, slušao-

ca) individualno u način studiranja, prati njegovo napredovanje u savlađivanju nastavne materije, upoznaje njegove sposobnosti i interesovanje, afinitete, orijentiše ga u izradi seminarskih i diplomskih radova, izvođenju praktičnih vežbi, obučava u načinu studijskog i istraživačkog rada, itd. To je oblik nastavnog rada u kojem polaznik najneposrednije kontaktira i razmenjuje informacije o svom studijskom radu i njegovim rezultatima sa mentorom — nastavnikom, i to kontinuirano za duži vremenski period. Uloga mentora je i u tome da polaznika postupno osamostaljuje u studiranju i istraživačkom radu. Postignuti rezultati su utoliko veći ukoliko se mentorirani polaznik što pre osposobi za samostalan studijsko-istraživački rad, odnosno ukoliko mentor što ranije postane suvišan. Stoga mentorstvo u visokim vojnim školama treba što više razvijati jer to imperativno iziskuju potrebe vojnih studija. U dosadašnjoj praksi u nekim školama saradnja između nastavnika i onih koji studiraju nije bila zadovoljavajuća. To unekoliko ilustruje i ovaj primer.

Svi slušaoci i nastavnici jedne visoke vojne škole anketirani su na kraju školovanja o nekim problemima nastave. Pored ostalog, slušaocima je postavljeno i ovo pitanje: »Da li ste se u toku školovanja lično obraćali nastavnicima za pomoć u savlađivanju nastavnog gradiva«. Odgovori su glasili (izraženi u procentima):

veoma često	0%
često	7,69%
retko	39,31%
sasvim retko	17,09%
nikada	35,89%

Pitanje upućeno nastavnicima glasilo je: »Da li su vam se u toku školovanja slušaoci pojedinačno obraćali za pomoć u savlađivanju gradiva«. Odgovori su (opet u procentima) izgledali ovako:

veoma često	5,80%
često	25,38%
retko	56,47%
sasvim retko	8,33%
nikada	1,18%

Iako se navedeni primer ne može generalisati na sve škole, dobijeni podaci ipak predstavljaju izvestan pokazatelj o nedovoljnoj saradnji između nastavnika i slušalaca u nastavnom radu u nekim školama. Uzroci ove pojave nalaze se, možda, u specifično-

sti statusa slušalaca i pitomaca vojnih škola, kao i njihovih nastavnika, u tom smislu što su odnosi subordinacije i u procesu nastave previše izraženi. Neophodno je da odnosi između nastavnika i polaznika (pitomaca i slušalaca) budu što neposredniji, slobodniji, bez krutosti. Jedino tako se može stvoriti pozitivna klima u kolektivu i otkloniti ustezanje polaznika da se obrate nastavniku za savet i pomoć. Nastavnik treba da gleda na pitomce i slušaocce kao na saradnike i da takav svoj stav praktično dokazuje u svakodnevnom kontaktu u toku nastave, pa i van nje.

Sam naučni nivo, obimnost i složenost sadašnjih nastavnih programa visokih vojnih škola upravo i postuliraju neprekidnu i organizovanu pomoć nastavnika pitomcima i slušaocima u toku studija. Uvođenje u tu svrhu i široko razvijanje mentorstva doprineće neosporno većim nastavnim rezultatima. U visokim vojnim školama postoje objektivni uslovi za to, s obzirom na povoljan odnos broja nastavnika i polaznika.

No, i druge forme individualnog rada i saradnje u nastavi, kao što su: konsultacije, individualne praktične vežbe, diskusije između nastavnika i polaznika i među samim polaznicima, samostalna aktivnost drugog karaktera, itd. treba da budu stalno prisutni elementi nastavne metodologije i tehnologije, prilagođeni sadržini nastavne materije, osobinama polaznika i drugim konkretnim uslovima nastavnog rada u svakoj školi.

Poseban značaj individualnih oblika nastavnog rada jeste u tome što u najvećoj meri omogućuju dvosmernost informacija između polaznika i nastavnika, što uslovljavaju efikasnu individualizaciju nastavnog rada i blagovremeno uočavanje prepreka i problema koje polaznik, bez angažovanja i saradnje nastavnika, nije u mogućnosti da savlada. Time se omogućuje i kontinuiran, racionalan i intenzivan uticaj nastavnika na studentski rad polaznika, sistematsko praćenje, korigovanje i vrednovanje njegovih rezultata u nastavi.

Svakako da, pored individualnih, i grupni i frontalni oblici organizovanja nastavnog rada treba da nađu primenu u nastavi u visokim školama. Posle individualnih, najuspešniji su grupni, a zatim frontalni oblici rada. No, i pored didaktičke celishodnosti i prednosti individualnih i drugih oblika rada, u sadašnjoj visokoškolskoj nastavnoj praksi previše dolaze do izražaja frontalni. Istina, i ovi oblici rada su u nekim nastavnim situacijama i uslovima celishodni i neophodni, ali se oni praktikuju, i to neretko, i kada se objektivno mogu primeniti individualni ili grupni oblici rada. To posebno dolazi do izražaja pri obradi teorijskog nastavnog gradiva. Nastava se u tom slučaju najčešće izvodi frontalno, odnosno nastavnik prenosi svoja znanja na

polaznike u formi predavanja, primenom monološke nastavne morfologije. U takvim uslovima polaznici objektivno nisu u mogućnosti da ispolje u potrebnoj meri aktivnost, samostalnost i studijski rad. U takvim okolnostima ne može biti govora ni o individualizaciji nastave, uspešnoj i neprekidnoj dvosmernosti informacija, itd. Prema tome, racionalizacija i produktivnost visokoškolske nastave zavisiće u velikoj meri i od toga koliko dosadašnji frontalni oblici rada budu celishodno zamenjeni individualnim ili grupnim. Rezultati u tom smislu biće uslovljeni, svakako, objektivnim i subjektivnim uslovima svake škole.

Primena individualnih oblika nastavnog rada ne zavisi samo od volje i pedagoških kvaliteta nastavnika, odnosno od osposobljenosti polaznika za samostalno učenje i studiranje i sl., već i od planiranja čitavog nastavnog rada, od predviđenog nastavnog vremena za pojedine oblike i forme nastave, nastavnih sredstava i objekata, didaktičkog materijala za samostudiranje (biblioteka, literature, kabineta i sl.), sredstava za praktične vežbe, uopšte od adekvatnosti uslova za studijski rad u svakoj školi. Ukoliko se planiranjem nastave predvidi više vremena za predavanja, kolektivne diskusije, konsultacije i dr., time će se objektivno smanjiti mogućnosti za veće korišćenje individualnih i drugih oblika nastavnog rada. U savremenoj visokoškolskoj nastavi orijentacija je na smanjenje broja časova zajedničke nastave u korist onih za grupnu i individualnu. Međutim, u nekim našim školama takva orijentacija nije još uvek došla do punog izražaja. Obično se planira 6, pa i 7 časova zajedničke (frontalne) nastave dnevno, što se mora negativno odraziti na samostalan studijski rad polaznika i primenu individualnih oblika nastave. Možda je u nekim okolnostima i ovakva praksa neophodna, s obzirom na specifičnost vojno-nastavne materije; no, isto tako, nije redak slučaj da se i bez objektivnih razloga održava veliki broj časova zajedničke nastave (frontalne i grupne).

b) *Metodička morfologija.* Analogno organizacionoj, i metodička morfologija visokoškolske nastave rezultira iz karakteristika visokoškolskih nastavnih sadržaja, mesta, uloge i vaspitno-obrazovne funkcije ovog stepena nastave, karakteristika polaznika, izvođača i dr. I metodička morfologija treba da omogući, pre svega, što uspešnije samoobrazovanje i aktivnu poziciju polaznika u čitavom nastavnom procesu. To znači da se pri izboru i primeni nastavnih metoda i metodskih oblika mora polaziti od specifičnosti svih visokoškolskih nastavnih faktora: nastavnih programa, osobina polaznika, nastavnika, nastavnih sredstava i objekata, i dr. U svakodnevnoj nastavnoj praksi prioritet treba dati onim metodičkim formama koje omogućava-

vaju samostalno i neposredno posmatranje i proučavanje pojava i procesa, eksperimentisanje, praktičan rad i vežbanje polaznika. To su nastavne metode (laboratorijsko-eksperimentalna, metoda vežbanja i sl.) koje omogućavaju do maksimuma aktivnu ulogu polaznika u objašnjavanju stvari, pojava, procesa i odabiranju aktivnosti, zatim kritičku ocenu, naknadno izvođenje prikazanih radnji, pojava i sl. Takve mogućnosti pružaju i pojedini metodski oblici metode demonstracije i dr. Na adekvatan način primenjene metode usmenog izlaganja (monološke, dijaloške, kao i tekstualne) daju veoma dobre nastavne rezultate ukoliko se prilagode visokoškolskim nastavnim faktorima i uslovima.

U stvari, sve nastavne metode mogu da, na specifičan način, budu efikasno primenjene i u visokoškolskoj nastavi, kao i u ostaloj. No, suština stvari je u tome što se takve specifičnosti identifikuju i praktično realizuju u procesu nastavnog rada. To praktično znači da se iste nastavne metode moraju na jedan način primenjivati na nižim stepenima školovanja, a na drugi u visokoškolskoj nastavi. Ukoliko se u tom pogledu ne pravi razlika — između didaktičkih formi i načina njihove primene — ne mogu se očekivati optimalni nastavni rezultati. No, u praksi se od ovoga često odstupa, a razlozi za to leže, pre svega, u pedagoško-andragoškoj neizgrađenosti nastavnika.

c) *Materijalno-didaktička osnova nastave.* Savremeni didaktički postulati visokoškolske vojne nastave, nastavne morfologije i tehnologije ne mogu se potpuno ostvariti tamo gde su i subjektivni i objektivni nastavni faktori ostali na nivou tradicionalne škole i nastave. Za njihovu realizaciju neophodni su kako adekvatni nastavnici, tako i moderna materijalno-tehnička osnova nastave: savremena nastavna sredstva, nastavni objekti i školska oprema. Nastavnikova usmena reč, tabla, slika, geografska karta, reljef, pa čak i savremenija audio-vizuelna i druga sredstva ne mogu danas zadovoljiti potrebe za racionalizacijom i povećavanjem produktivnosti nastave. Sve veća disproporcija između naglog narastanja novih vojnih znanja, s jedne, i ograničenih vremenskih mogućnosti za obuku i usvajanje akumuliranih znanja u procesu nastave, s druge strane, upućuju savremenu vojnu nastavu na traženje novih rešenja. Ta rešenja treba da otklone ovu protivurečnost u primeni savršenijih nastavnih sredstava i uređaja i da omoguće intenziviranje nastavnog procesa i povećavanje efikasnosti nastavnog rada i nastavnika i polaznika. Kao kriterij savremenosti, pa i uspešnosti nastave, danas se uzima ne samo nivo nastavnih programa i stručnosti nastavnika, već i kvalitet, raznovrsnost i tehnički nivo nastavnih sredstava i školskih objekata. Prema stepenu opremljenosti svake pojedine škole savremenim na-

stavnim sredstvima i objektima može se sa sigurnošću zaključiti o stručnom i metodičkom nivou nastavnog rada. Ovo stoga što nastavna sredstva i objekti sve više fungiraju kao odlučujući faktori koji impliciraju viši stepen naučnog prilaženja i sadržajnoj i didaktičkoj komponenti nastave. Savremena nastavna sredstva, kao što su: nastavni film, televizija, mašine za učenje i obučavanje, a naročito elektronski računari, zatim simulatori, trenažeri, automatizovane učionice i poligoni, i sl. ne samo da omogućavaju temeljitije, lakše i brže usvajanje i primenu novih znanja, veština i navika i kvalitetnije vaspitno-obrazovne rezultate u celini već, što je posebno značajno, omogućavaju i pretpostavljaju naučno prilaženje nastavnim problemima. Ova sredstva, po svojim svojstvima i nastavnim mogućnostima, traže naučno zasnovanu nastavnu tehnologiju, a često i timski studijski rad više stručnjaka: stručnog nastavnika, metodičara, psihologa, kibernetičara, elektroničara, programera i dr. u pripremi, organizovanju, izvođenju i vrednovanju rezultata nastave. Time se u velikoj meri eliminišu subjektivizam i improvizacija u nastavi, koji se pojavljuju kao posledica pretežno autonomno-individualnog rada nastavnika na pripremi i izvođenju nastave, i unosi veća naučna objektivnost. Savremena nastavna sredstva, kada je reč o visokoškolskoj nastavi, istovremeno fungiraju kao sredstva i nastavnog i naučnog rada. Ona omogućavaju razvoj i optimalizaciju samostalnog rada polaznika na usvajanju programske materije, individualizaciju nastave, samoobrazovanje i maksimalnu nastavnu aktivnost polaznika. Može se, bez preterivanja, reći da bez savremene nastavne i tehničke baze, odnosno nastavnih sredstava, nema ni savremene nastave. Posebno je značajno to da savremena nastavna sredstva omogućavaju da polaznik maksimalno iskoristi provedeno vreme u školi za intenzivno učenje, da najveći deo gradiva savlada u toku nastavnog procesa, a ne da u toku nastave samo sazna šta kod kuće treba da nauči — što karakteriše zaostalu nastavu. Ukoliko se dublje ne sagleda ovo pitanje, može se očekivati primedba da su moderna nastavna sredstva vrlo skupa, što se ne bi moglo prihvatiti. Kada je reč o koštanju nastavnih sredstava, treba imati u vidu da su najskuplja ona sredstva koja daju slabe rezultate. Danas nastavna sredstva nisu više toliko skupa kao ranije, a njihovom upotrebom mogu se ostvariti značajne uštede u nastavnom kadru i vremenu, a ujedno se može i znatno povećati produktivnost nastave.

Školska praksa u više armija i zemalja ubedljivo potvrđuje da su u nastavi, slično kao i u materijalnoj proizvodnji, tehnička sred-

stva utoliko rentabilnija i racionalnija ukoliko su savršenija. Reforma nastave, u stvari, nije mogućna bez kvalitetne reforme materijalno-tehničke baze, odnosno uvođenja savremenih nastavnih sredstava. To je preduslov za postizanje optimalnih nastavnih rezultata.

d) *Pedagoško-andragoška znanja nastavnika.* Uspeši visokoškolske nastave, svakako, u velikoj meri su uslovljeni pedagoško-andragoškom kulturom izvođača i organizatora nastavnog rada. Međutim, moglo bi se reći da nije uvek osnovni problem u neznanju i neumešnosti nastavnika, već i u tome što u nekim nastavničkim sredinama postoji nihilistički stav prema didaktičko-metodičkom obrazovanju visokoškolskih nastavnika. Naime, postoje shvatanja da su takva znanja nužna samo nastavnicima osnovnih i srednjih škola, a da je za visokoškolske nastavnike dovoljno da budu dobri poznavaoци svoje struke i discipline koju predaju. Takvi nepravilni stavovi i predrasude predstavljaju objektivnu prepreku u podizanju pedagoško-andragoške spreme nastavnika, pa samim tim i kvaliteta visokoškolske nastave.

Gubi se iz vida činjenica da ukoliko je nastavni rad složeniji, raznovrsniji, utoliko su i nastavnicima neophodnija šira i svestranija didaktičko-metodička, pedagoško-andragoška i psihološka znanja, a upravo je to slučaj sa visokoškolskom nastavom. Prema tome, nastavnik visokoškolske nastave morao bi da ima širu pedagoško-andragošku kulturu nego ostali nastavnici, a najčešće je, na žalost, obrnuto. Uspešnost savremene nastave pretpostavlja naučno pripremanje, organizovanje, izvođenje i vrednovanje nastavnog rada. Drugim rečima, to znači primenu naučnih dostignuća pedagogije, andragogije, psihologije i drugih naučnih disciplina relevantnih za nastavu i nastavni proces. Nastavnik kao nastavnik »tehnolog« mora utoliko više poznavati naučni način organizovanja nastavnog rada ukoliko je tehnologija nastave komplikovanija. Međutim, svaka nastava je, u suštini, daleko složeniji rad od ma kog drugog, a nastavna tehnologija je komplikovanija od svake druge. Jer, radi se o formiranju ličnosti čoveka, o sadržajima, sredstvima i formama obrazovanja i vaspitavanja, razvijanju psihofizičkih sposobnosti, moralnih i drugih kvaliteta ljudi, u konkretnom slučaju pitomaca i slušalaca visokih vojnih škola. Ukoliko se ne shvati da od poznavanja naučnih disciplina koje tretiraju vaspitno-obrazovnu i nastavnu problematiku zavise nastavni rezultati, ne može ni biti govora o progresivnom razvoju, racionalizaciji i usavršavanju nastavnog rada u visokim vojnim školama.

Kao što je poznato, jedno od suštinskih pitanja reforme vojnog školstva, koja je u toku, jeste reforma i usavršavanje nastavnog procesa, podizanje njegovog naučnog i stručnog, a istovremeno i didaktičkog nivoa. To je ono što bi se moglo nazvati unutrašnjom stranom školske reforme. U sklopu toga, didaktičko usavršavanje nastave ima izvanrednu ulogu.

Pukovnik u penziji
Stevo JOVANOVIĆ, profesor